

egyáltalán nem fontos az, vajon előrehaladt-e a munkája vagy sem, elegendő az, ha munkálkodik. . . . Úgy látszott, az Égnek elég az, hogy Peruban egy kis ideig virágzott, s elhervadt egy önzetlen szeretet. . . . 'Már mostan is', gondolta, 'alig emlékszik valaki kívülem Estebanra és Pepitára. Camila csak az ő Pio bácsijára emlékszik, meg kisfiára. Az az asszony az édesanyjára emlékszik. De nemsokára mi is meghalunk, minket is csak egy kis ideig szeretnek még, aztán elfelejtenek. De a szeretetnek ez teljesen elegendő. A szeretet minden megnyilvánulása visszahull a szeretetre, amelyből fakadt. Annak, aki szeret, nincsen szüksége arra, hogy emlékezzenek rá. Van az elevenek országa meg a holtak országa, s a híd a szeretet; csak az marad meg, az az élet egyetlen értelme.'"

Benkő Antal

A KERESZTÉNY HITE A GONDVISELÉSBEN

Első pillanatra úgy tűnhet, hogy aki valamiképpen is hisz az Istenben, hisz az ő gondviselésében is. Az emberiség történetére vetett rövid pillantás azonban hamarosan meggyőz: az összefüggés nem egyértelmű. Sőt, jelentős különbségeket találunk azok között is, akik megvallják a Gondviselésbe vetett hitüket. Kissé mélyebbre tekintve felfedezzük, hogy a Gondviselésbe vetett hit az istenkép s az ezzel szorosan összefüggő világ- és emberkép tükré. Fordítva is áll: Ha látod, milyen képet alkot valaki a Gondviselésről, megmondhatod, hogy milyen az ő istenképe. Ezért hirdetik a modern teológusok, hogy a Gondviselés nem más mint Isten egyik neve.

Soraink ennek az összefüggésnek néhány mozzanatára szeretnének rámutatni. Jobban felismerve milyen a mi képünk a Gondviselésről, még teljesebbé, még keresztényibbé formálhatjuk.

Nem kielégítő felfogások

1. Érdekes lenne megvizsgálni, hogy mennyiben található meg a Gondviselés hite a jelentősebb nem keresztény vallásokban: hinduizmusban, buddhizmusban, mohamedanizmusban, és milyen sajátosságokat mutat fel, mennyiben egyezik illetve tér el a keresztény tanítástól. Kulturális hagyományaink miatt azonban csak a görög filozófia két irányára emlékeztetünk. Jelentős befolyást gyakoroltak a keresztény gondolkodásra, s hatásuk – új árnyalatokban – ma is fellelhető.

Az ember természetes esze fényénél is felfedezheti, hogy Valakinek létre kellett hoznia, teremtenie kellett a világot. Ebből a megállapításból önkénytelenül születik meg a kérdés: S most mi a viszonya ennek a Teremtőnek a világhoz, az emberhez? Törődik vele, vagy egyszerűen a maga sorsára hagyta?

Érthető tehát, hogy már a IV. században Krisztus előtt élénk vita folyt az epikureizmus és a sztoicizmus között. Mindkét csoport vallotta az istenek létét. De Epikurosz (Kr. e. 341-271) felfogása szerint az istenek nem törődnek a világgal s az emberek sorsával. Maga a világ is „objektív véletlen” eredménye. Életünk célja pedig a nemes, tartós élvezetek ápolása, mert létünk a halállal teljesen megszűnik. — Tanítása ellentétben állt a sztoikusok nézeteivel, akiknek iskolája Kr. e. 308-ban alakult meg. A kozmoszt, a világot testnek fogták fel, amelyet a Logosz, a világértelem éltet és kormányoz. Rendszer és szépség van a világban, mert az istenek gondját viselik. A világban és az embereknél tapasztalható rossz is jót eredményez, mert a világértelemnek tervei megvalósítására célok és eszközök állnak rendelkezésére, jóllehet az ember előtt ezek rejtve maradnak. A világban uralkodó determinizmus miatt ugyan az ember fatumnak van kiszolgáltatva, mégis boldog lehet, ha ennek aláveti magát, belenyugszik és szenvedélyeit megfékezi.

Az ember tehát a keresztény kinyilatkoztatáson kívül is keresi, hogyan viszonyul Isten világunkhoz, életünkhöz. Epikurosz helyesen állapította meg, hogy Isten egészen más rendbe tartozik mint a mi földi, teremtményi világunk: Isten transzcendens valóság, a szó teljes értelmében. Ezt a távolságot azonban annyira eltúlozta, hogy végül is minden kapcsolat megszakadt vele: az istenek nem is törődnek az emberekkel. Elgondolása később visszhangra talált az ún. deizmusban (Kr. u. XVIII. sz.), amely elismeri a teremtő Isten létét, de ugyanakkor állítja, hogy semmi közelebbit nem tudhatunk róla, s a világ sorsát nem befolyásolja. Az emberiség magárahagyatottságának élménye ma is uralkodóvá válhat jóakarató emberekben: „Isten, ha van, oly hatalmas, hogy nem is törődhet velünk por- és hangyaemberekkel.” A „véletlen” fogalma szintén akadályt jelenthet egyeseknél a Gondviselés elfogadásában. Vannak, akik azt gondolják, hogy bizonyos területek vagy események nem tartoznak Isten fennhatósága alá, pl. az anyagi világ keletkezése, kifejlődése vagy „apró, jelentéktelen dolgok”. Azt sem veszik észre, hogy a véletlen fogalma legtöbbször tudatlanságunkat kendőzi.

Úgy tűnhet, hogy a sztoikus elgondolás közelebb áll a keresztény hithez. A gondviselés központi helyet foglal el benne, a szenvedélyek kordában tartása erkölcsi ideált állít eléink. Az első keresztény írók közül Római Szent Kelemen erősen támaszkodott is a sztoa tanítására. De a szentatyák hamarosan látták, hogy a sztoikusok nem egy személyes, szerető, hanem panteista istenképet vallottak. A mindent átfogó determinizmus pedig nem hagy helyet emberi szabadságnak és felelősségnek. Enélkül viszont nincs sem bűn sem igazi emberi szeretet, s következésképpen felelősségteljes részesedés sem a megváltás gyümölcseiben. A sztoikus felfogás mögött is helytelen istenkép húzódik meg: csak úgy képes ellogadni a Gondviselést, ha Istent végső soron a természetben működő okozati síkra fokozza le. A panteista elgondolást az újabb korban Spinoza filozófiája teszi magáévá, míg a világban uralkodó törvényszerűség főleg az elmúlt évszázad természettudásainak okozott fejtörést.

A természeti erők törvényszerű működésének feltételezését sokan nem tudták összeegyeztetni Isten abszolút rendelkezési jogával és képességével. Bár a mai természettudomány bizonyos indeterminizmust elismer a „mikro-elemekben“, a kérdés: „Hogy beszélhetünk Gondviselésről, ha a világ egy zárt rendszer, amelynek megvannak saját törvényei?“ újra meg újra foglalkoztatja nemcsak a hívő tudósokat és a teológusokat, hanem az átlagos egyetemi végzettséggel rendelkező embereket is.

Az epikureuszi és sztoikus felfogás jól szemlélteti, hogy pusztán az emberi bölcselkedésre támaszkodva nem könnyen találunk feleletet ezekre a problémákra. A keresztény kinyilatkoztatás új szempontokkal gazdagítja a Gondviselésbe vetett hitünket, s eligazítást nyújt a filozófusok számára is.

Néhány útmutatás a Szentírásból

2. A Szentírás csak kétszer említi a Gondviselésnek megfelelő szót, de a beléje vetett hit fellelhető szinte minden lapján, az elsőtől az utolsóig. Isten nemcsak teremtette az egész világot, beleértve az embert is, hanem terve van vele, s gondoskodik, hogy célját elérje. Az Írás nem szűnik meg ismételni, hogy az Úr rendelkezik mind az élettelen, mind pedig a növény- és állatvilággal: az embernek vetette alá, „hogy művelje és őrizze“ (Ter 1,15). Már ezzel is jelzi, hogy Gondviselése elsősorban az emberre vonatkozik. Akkor sem hagyja el, amikor áthágja parancsát: reményt kelt az asszony ivadékában. Ábrahám meghívásában azután konkrétan rajzolódik ki gondviselése: „Ne félj Ábrahám, én védőpajzs vagyok“ (Ter 15,1). Az Úr kitűzött célja elérésére népet választ magának, amellyel szövetséget köt, mivel tervei vannak vele: „Egész néped előtt olyan csodákat viszek véghez, amilyenek az egész földön egyetlen nép között sem történtek, s az egész nép, amelynek körében élsz, meglátja az Úr művét“ (Ter 34,10). Főként József története és az egyiptomi szabadulás tanúskodnak arról, hogy Isten vezet, irányítja népét. Mindkét esemény mélyen vésődik be a zsidók lelkébe.

Mindennek a célja azonban az, hogy az emberek hűséges szeretettel feleljenek az Úr szövetségére (1Kir 8,56-61; Oz 6,6). A próféták korában egyre világosabbá válik Isten gondviselése népéről s ezen keresztül az egész emberiségről. Dániel így vallja: „Áldott legyen az Úr neve örökkön örökké, mivel ővé a bölcsesség és a hatalom! Ő változtatja meg az idöket és a korokat, ő taszít le és emel fel királyokat. . . . Kinyilatkoztatja a mélységes és elrejtett titkokat, tudja mi van a sötétben, s nála lakik a világosság“ (Dán 2,20-22). A Szentírás nem bocsátkozik filozófiai fejtegetésekbe, hogy miként gondoskodik az Úr az emberekről, miként változtatja meg az idöket és korokat. De a leírásokból láthatjuk, hogy Isten egyrészt mindenható hatalmára hivatkozik, másrészt felhasználja a többi népek és a természet erőit is céljai végrehajtására.

Isten véglegesen Jézusban adta tudtunkra „akarátának titkát, azt az előre meghatározott jószágos tervét, hogy elérkezik az idök teljessége, és Krisztus-

ban mint főben újra egyesít mindent, ami a mennyben és a földön van. Igen, mi is öbenne nyertük el az üdvösséget annak végzéséből, aki mindent szabad elhatározása szerint tesz" (Ef 1,9-11). A hívő zsidó már megérezte, hogy Isten gondoskodik róla, védi, vezet. Ezért zengte a Zsoltáros: „Az Úr az én pásztorom, nem szenvedek hiányt... Ha sötét völgyben járok is, nem félek a bajtól, hisz te velem vagy... Kegyelmed és jóságod vezet életemnek minden napján" (Zsolt 23). Tudja, hogy „örök érvényű az Úr határozata, nemzedékről nemzedékre száll szívének gondolata... Az Úr az égből letekint, s látja az emberek fiait mind... Ő alkotta mindnyájuk szívét és ismeri minden tettüket" (Zsolt 33,11-15). Jézus azonban teljesen kifejti ezt az igazságot, amikor feltárja, hogy Isten a mi Atyánk (Mt 6,9), aki sokkal jobban gondoskodik gyermekeiről, mint a földi atyák: „Melyiktek ad fiának követ, amikor az kenyeret kér tőle? Vagy ha halat kér, ki ad neki kígyót? Ha tehát ti, bár gonoszok vagytok, tudtok jót adni gyermekeiteknek, akkor mennyivel inkább ad jót mennyei Atyátok azoknak, akik kérik" (Mt 7,10-11).

Jézus példájával, tanításával és intézkedéseivel tanítja, hogy mind a mennyei Atya, mind pedig Ő, az örök Ige, gondoskodik az emberekről. Nemcsak imádkoztat, hogy az Atya akarata legyen meg itt a földön, hanem maga is térdre borulva kéri a Getszemáni kertben: „Atyám, ha akarod, kerüljön el ez a kehely. De ne az én akaratom teljesüljön, hanem a tied" (Mt 26,39). Tudja, hogy az Atyának terve van vele, tehát vállalja az utat, amelyet kijelölt számára.

Máté és Lukács külön is feljegyezték Jézus tanítását a Gondviselésről. „Ne aggódjatok éleetek miatt... Nézzétek az ég madarait! Nem vetnek, nem aratnak, csűrbe se gyűjtenek – mennyei Atyátok táplálja őket. Nem többet értek náluk? ... Ha a mezei virágot, amely ma virít, holnap pedig a kemencébe kerül, így öltözteti az Isten, akkor benneteket, kishitűek nem sokkal inkább?" (Mt 6,25-34). A pogányok életének központjában az üzlet és a jólét áll; a Krisztust követőknek elsősorban az Isten országát és annak igazságát kell keresniök, a földi javakkal mintegy mellékesen törődjenek! Istenre vessék tekintetüket, aki megadja nekik azt, ami szükséges, hogy elérhessék az igazi célt: a vele való találkozást Jézus Krisztusban, az Isten országában! Erre irányul tehát a Gondviselés!

Ezért érthető az is, hogy az Isten gondviselésére hagyatkozó élet nem szükségképpen szorongatás nélküli, nem mentes a szenvedéstől, keresztől. Ellenkezőleg, Jézus inti tanítványait, hogy ellenségeik győzedelmeskedhetnek rajtuk; Isten gondviselése nem zárja ki sem az erőszakos halál, sem a szenvedés lehetőségét, „a tanítvány nem nagyobb a mesterénél" (Mt 10,24). „Ne féljete azoktól, akik a testet megölik, a lelket azonban nem tudják megölni... Ugye két verebét adnak egy fillérért? S Atyátok tudta nélkül egy sem esik le a földre. Nektek minden szál hajatokat számon tartják. Ne féljete tehát!" (Mt 10,26-33). Amíg Isten jónak látja, itt a földön is meglesz mindenünk, ami az élethez szükséges és nélkülözhetetlen; amikor pedig eljött az óránk, hogy

esetleg életünket adjuk az Úrért, akkor elnyerjük az örökéletet Krisztussal: vele élünk, vele támadunk fel (vö. 1Kor 15,22-28).

Krisztus tanítása a Gondviselésről akkor nyeri el végső és kozmikus teljeségét, amikor megígéri, hogy elküldi a Szentlelket, aki vigasztal, oktat, erősít bennünket, a világot pedig meggyőzi a bűnről, az igazságról és az ítéletről. A Lélek erejében győzedelmeskedik egyháza a világon – minden üldözés és a sátán minden ármánykodása ellenére –, ahogy a Jelenések könyve hirdeti.

Három pillér

3. A Szentírás elmélkedő olvasása főleg három pontban kristályosítja ki a keresztény hitét a Gondviselésben.

a – Isten mint teremtő Urunk és Atyánk gondoskodik a világról. Egészen más síkra helyeződik az ő lényege, valósága, mint teremtményeiei. Ezért nevezzük őt mindenhatónak, abszolút Úrnak, teljesen transzcendens létezőnek. Ha egyetlen szavával képes volt életre hívni a világ mindenségét, ne tarthatná fenn létében, eseményeiben, egész folyásában? S hogy valóban ezt forgatja szívében, valóban törődik a világ sorsával, arról tanúskodik élő szava: atya, sőt anyja akar lenni népének, az egész emberiségnek (vö. Iz 49,15 és 66,13). Találhatott-e jobb kifejezést annak közlésére, hogy mennyire mellettünk áll, mennyire gondoskodik rólunk, mennyire „immanens” is akar lenni a világban, minden transzcendenciája ellenére? Bármilyen más fogalmat vagy szót kevésbé értettünk volna meg, mint amit az atya, az a b b a tiszteletudó és mégis egészen bensőséges kapcsolata fejez ki. Életünket ő indította el útjára – bármennyire is a „véletlen” következményének tűnjék; ő örködik felette – bármennyire is ezernyi külső és belső tényező játszik benne közre.

A keresztény tehát nem egy személytelen, hideg és ideg Valakiben (mégkevésbé „valamiben”, fátumban, vagy „véletlenben”) hisz, hanem egy szerető Atyában. Ezért alapmagatartása az Istenbe vetett bizalom és remény. Isten mélységes titkát és örök tervét ő sem foghatja fel teljesen, de a mindenható Atya kegyelméből annyira fellebbent szemét előtt a fátyol, hogy minden homály és szenvedés ellenére vallja: „Benne élünk, mozgunk és vagyunk... az ő fiai vagyunk” (ApCsel 17,28). Hite messze van tehát az epikureuszi magárahagyatottságtól és a sztoikus fatalizmustól. Tudja, hogy Isten ugyan egészen más mint mi és bármily teremtmény, ugyanakkor azonban azt is, hogy hasonlatosságát viseli magán, sőt gyermeke.

b – A keresztény kinyilatkoztatás legmegragadóbb igazsága az, hogy Jézusban és Jézus által az Atya teljesen magához akar vonni minket, isteni életében akar részesíteni. „Azon a napon majd megtudjátok – mondja Jézus –, hogy Atyámban vagyok, ti bennem s én bennetek” (Jn 14,20). S folytatja: „Aki szeret engem, az megtartja tanításomat, s Atyám is szeretni fogja. Hozzá megyünk és benne fogunk lakni” (Jn 14,23). Életünk egy lehet az övével, mint a

szőlővessző a szőlőtővével. Erre az életre hív Jézus minden embert már itt a földön, hogy ilyen istengyermeki kapcsolatban maradhassunk vele az örökéletben.

Ez a végső cél, amit szeretete megtervezett, ehhez akar vezetni engem és minden embert, s ennek elérése, megvalósítása képezi gondviselésének magját, lényegét. Mivel a földön cserépedényben hordjuk kincünköt, véglegesen csak a halálba merevedés szabadít meg esendő korlátainktól, hogy visszavonhatatlan és megváltoztathatatlan szabadsággal fonódhassunk bele végtelen, magához emelő ölelésébe. Erre a találkozásra vetette tekintetét János, s kiáltotta az egész Egyház nevében: „Jöjj el, Uram Jézus!” (Jel 22,20).

A keresztény Gondviselés lényeges eleme tehát Istennek a végső célra irányuló, eszkatologikus vezetése, kormányzása. Ezt a távlatot pusztá esszel nem képes felfedezni az ember, csak Isten maga közölhette velünk. A filozófusok gondviseléstana ezért különbözik annyira a Krisztusban hívők Isten-, világ- és emberképétől. Azok csak evilági méretekben tudtak gondolkodni, s bármennyire is beszéltek Istenről, nem is sejtették emberre vonatkozó tervének mélységét. Mi tudjuk, hogy Isten tervében az örök és az evilági élet egységet alkot: a végső cél s a hozzá vezető utak tehát egyaránt gondoskodása tárgyát képezik. A fontosabb azonban mégis a végső cél, amit azonban gyakran köd fed az ember elől, míg evilágban mozog. Nehezen tudja átlátni, hogy egy-egy, a természet kötöttségeiből, mások döntéseiből vagy saját korlátozottságaiból eredő, s ezért eltérőnek látszó meredek ösvény, illetve gát, miért és hogyan lehet mégiscsak hasznos számára. Igen gyakran a pogányokhoz hasonlóan rövidlátó lesz a keresztény is: csak akkor érzi úgy, hogy Isten gondviselése kíséri, ha baj nélkül tér vissza egy hosszabb útról, ha kimenekül egy iszonyatos háború borzalmaiból, ha sikerül a vizsgája stb. Legtöbbször ő is csak ilyen helyzetekben mondja: Hála Istennek, az Úr szeret, megsegített az Isten! Hányszor halljuk a sopánkodást: Nincs Gondviselés, mert beteg voltam, s nem gyógyultam meg, bár imádkoztam; szörnyű betegségben halt meg a leányom, jóllehet igazán vallásosak vagyunk stb. Mi kötjük ki, milyen legyen a Gondviselés! Mintha a hit felemelő igazságairól nem is hallottunk volna. Nem ezek járják át életünket, hanem saját elgondolásaink; azt akarjuk, hogy Isten igazodjék hozzánk. Mintha nem lehetne fontosabb, vagy legalább is egyformán fontos az esetleges sikertelenség, a betegség, az álmatlan éjszaka. Nem ezek által tanuljuk meg igazán azt, hogy nincs itt maradandó városunk, hogy bármennyire is jó és szép a harmonikus élet, szívünk nem tapadhat ahhoz, ami csak múló, ami bálványunkká válhat?

Az eszkatologikus szemlélet állítja, hogy a Gondviselés törődik az ember evilági sorsával, boldogságával. De tanítása szerint mindez csak előjáték, ahol Isten megadja az embernek azt, amire valóban szüksége van, hogy így felkészülhessen a bemutatóra, a Vele való végleges találkozásra. Hogy persze mire van igazán szüksége, azt az ember gyakran nem is tudja. Éppen ezért a Gond-

viselésnek nem az a feladata, hogy szakadatlan jólétet, vagy biztonságot teremtsen. Az sem, hogy minden kérdésünkre: „Miért ez“, „Mire jó?“ világos feleletet kapjunk. A lényeges az, hogy megtaláljuk és vállaljuk az Isten országát. Ebben pedig éppúgy lehet segítség, mint akadály az egészség, a birtok, a siker. Ezért mondta Guardini, hogy aki hisz a Gondviselésben, az hisz Isten misztériumában.

Mivel mindez nem magától értetődő, a kereszténynek nevelnie kell magát, hogy a hit távlatából szemlélhesse, s ilyen lélekkel vállalhassa a Gondviselést. Kifejezetten a kegyelmi rendet érintő magatartásról van szó, ezért imával, áldozattal kell kiesdeni a szükséges látást és erőt. Igen hasznos átelmélkedni a Szentírásnak azokat a helyeit, amelyek Isten gondviselő útjait ecsetelik. Így tudatosul bennünk az ő látásmódja. Ez pedig majd megtanít arra, hogy helyes értelemben relativizáljuk a földi dolgokat.

c – A Gondviselésre vonatkozó keresztény hit harmadik lényeges eleme az ember szabadságának és felelősségének kidomborítása. A világ nem bábszínház, amelynek figuráit Isten valahogy a háttérből kőtelén rángatja. Úgy teremtette meg a világot, hogy a természetbe oltott erők és az ember tevékenysége által valósuljon meg terve és célja, jóllehet ezek alapján véve semmit sem tehetnek nélküle. Ezért tanítja a teológia, hogy ha Isten nem tartaná fenn továbbra is a létben a teremtményeket, azok a szó teljes értelmében megsemmisülnének. Másrészt Isten annyira különbözik a teremtett világtól, hogy gondviselő tevékenysége nem akadályozza, hanem egyenesen lehetővé teszi a teremtmények működését.

Az ember teste révén a fizikai és biológiai rendhez tartozik, ennél fogva alá van vetve a természet törvényeinek. Istenhez való hasonlósága folytán azonban valódi – bár emberre szabott – szabadság forrása is. Isten tehát az ember szabadságának gyakorlása által valósítja meg rá vonatkozó gondviselését; Isten az ember szabad közreműködését várja a hozzá vezető úton. A Teremtő annyira tiszteletben tartja ezt a szabadságot, hogy tűri azt is, ha az ember elfordul tőle s igazi céljával ellentétes irányba indul: bűnt követ el. A kinyilatkoztatás szüntelenül hirdeti, hogy Isten hívja, sürgeti, mintegy fenyegeti az embert: forduljon Urához, térjen meg, legyen igazságos felebarátaival szemben, de soha sem kényszeríti! A Gondviselés tehát nem köti gúzsba az ember szabadságát, inkább lehetővé teszi; felhívja, hogy helyesen használja. A teológusok és bölcselek számos elméletet és modellt gondoltak ki, hogyan egyeztessük össze Isten abszolút szuverén, szabad gondviselő vezetését és az ember szabad közreműködését. Teljesen világos képet sohasem sikerült teremteniük. Mi ugyanis csak az egyik oldalt, az elvilágít látjuk közelről, s azt is csak homályosan. Tapasztalatból tudjuk, hogy mily kevésbé ismerjük saját tevékenységünk rugóit, indítékait. Csodálkozunk tehát, ha a „Teljesen más“ mélységei kimeríthetetlenek maradnak számunkra?

A Gondviselésbe vetett hit nem mentesíti tehát az embert a kezdeményezéstől, a rizikó vállalásától, a felelősségtől, a teremtő jellegű tevékenységtől. Nem ezért adott neki a Gondviselés képzelőtehetséget, értelmet, akaratot, szabadságot, hogy használja? Hittel lehet csak tagja a mennyek országának, a hit pedig szabadon kimondott igen a magát nyilvánkozató Istennek!

Egyes korokban a hitszónokok és katekéták talán egyoldalúan sürgették: a hívó embernek az a legfontosabb feladata, hogy alávesse magát a Gondviselésnek. Ez utóbbin főleg a kikerülhetetlen szenvedések és megpróbáltatások vállalását értették. Sokan még manapság is csak erre a szempontra gondolnak, amikor a Gondviselésről hallanak. Kétségtelen, mindig elengedhetetlen marad, hogy az ember elismerje és elfogadja teremtményi korlátozottságait. Ezek közé tartozik az is, hogy a természetes folyamatok és csapások – főként pedig a halál – néha szinte kegyetlen könyörtelenséggel kerítik hatalmukba. Gyakran külön kegyelemre van szükségük, hogy ilyen esetekben is kimondjuk: Legyen meg a te akaratod!

A keresztény élet mesterei azonban mindig hangsúlyozták, hogy a Gondviselésbe vetett hit nem meghunyászkodás és nem is tétlenség. Jó példa erre a Loyolai Szent Ignációl eredő mondás, amit elsőnek P. Hevenesi Gábor SJ tett közzé 1705-ben *Scintillae Ignatianae* (Ignáci szikrák) című kiadványában. A második szikra így hangzik: „A teendőkre vonatkozó első szabály a következő: úgy bízzál Istenben, mintha a dolgok sikere teljesen tőled és semmiképpen sem az Istentől függene; de úgy tegyél mindent, mintha te semmit sem cselekednél, hanem egyedül csak az Isten.” Paradoxonnal és dialektikával teli mondás. Első helyre teszi a Gondviselésbe vetett bizalmat; de nem feledkezhet meg az ember működéséről sem. A siker teljesen Istentől függ, de megkívánja, hogy úgy vessük bele magunkat a feladatba, mintha minden rajtunk állna.

A Gondviselésbe vetett hit nem teszi passzívvá a keresztényt. Ellenkezőleg, éppen azért, mert hisz a Gondviselésben, tudatában van felelősségének. Küzdenie kell mindazért, ami igazságosabbá, testvéribbé teheti az emberek egymás közötti viszonyát (Mt 25,31-46) és szentebbé az Istenhez való kapcsolatot (Mk 16,15-16). Manapság a természet erőinek helyes, nem kizsákmányoló használata, valamint a biológiai erők emberhez méltó kiaknázása sajátos feladatot jelent a Gondviselésben hívő keresztények számára. Fáradságot nem kímélve kell dolgoznia az ember és életkörülményeinek fejlődéséért, ugyanakkor vallania kell, hogy a Gondviselésbe vetett hit nem egyenlő a „fejlődésbe vetett hittel”. Nem a minden áron és akármilyen módon megvalósítható fejlődés a cél, hanem az Isten országa, ami megköveteli a természet tiszteletét és az emberi méltóság biztosítását. Ezek lesznek a Gondviselésbe vetett hitének hiteles kezesei.